

в СУВП. Перспективою подальших досліджень у цьому напрямі є проведення більш детального аналізу параметрів підсистем управління витратами на персонал.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гавкалова Н. Л. Управління витратами на персонал – основа ефективності менеджменту персоналу : монографія / Н. Л. Гавкалова, А. С. Криворучко. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2012. – 230 с.
 2. Гуменюк В. Я. Управління витратами на персонал: монографія / В. Я. Гуменюк, Н. М. Самолюк; Нац. ун-т вод. госп-ва та природокористування. – Рівне, 2012. – 158 с.
 3. Лиходедова О. В. Витрати на персонал та їх оптимізація в умовах ринку / О. В. Лиходедова // Торгівля і ринок : збірник наукових праць. – 2010. – Вип. 30. – Т. 1. – С. 236–242.

4. Нісфоян С. С. Управління витратами на утримання і розвиток персоналу машинобудівних підприємств : автореф. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / С. С. Нісфоян. – Х.: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. – 21 с.
 5. Руденко И. В. Управление затратами: сущность, механизм, подходы / И. В. Руденко, А. А. Бойцова // Вестник Омского университета. Серия «Экономика». – 2010. – № 2. – С. 114–118.
 6. Ковалев В.В. Введение в финансовый менеджмент. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 768 с.
 7. Чернелевський Л. М. Управлінський облік на підприємствах харчової промисловості / Л. М. Чернелевський, Г. Г. Осадча. – Київ : «Пектораль», 2005. – 364 с.
 8. Дегтярева О. А. Контроллинг / О. А. Дегтярева. – Одесса : Пальмира. 2008. – 364 с.

УПРАВЛІННЯ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНІСТЮ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ КРАЇНИ: СУТНІСТЬ, ЗМІСТ, ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ

THE ENERGY EFFICIENCY MANAGEMENT IN THE NATIONAL ECONOMY OF THE COUNTRY – THE NATURE, CONTENT, AND STATE CONTROL

У статті розглянуто об'єктивні та суб'єктивні фактори, що визначають необхідність проведення енергозбереження в національній економіці країни та роль держави у цьому процесі. Узагальнено та визначено основні принципи державної політики у сфері енергозбереження. Визначено, що є основним завданням соціальної політики на рівні регіонів у сфері енергетики. Окреслено шляхи щодо реалізації енергетичної політики. Розкрито вплив та вагомість підвищення енергетичної ефективності для соціально-економічного розвитку країни.

Ключові слова: енергоефективність, національна економіка, державне регулювання, енергетична політика, соціальна політика, співробітництво, соціально-економічний розвиток.

В статье рассмотрены объективные и субъективные факторы, определяющие необходимость проведения энергосбережения в национальной экономике страны и роль государства в этом процессе. Обобщены и определены основные принципы государственной политики в сфере энергосбережения. Определено, что является основной задачей социальной политики на

уровне регионов в сфере энергетики. Определены пути по реализации энергетической политики. Раскрыто влияние и значимость повышения энергетической эффективности для социально-экономического развития страны.

Ключевые слова: энергоэффективность, национальная экономика, государственное регулирование, энергетическая политика, социальная политика, сотрудничество, социально-экономическое развитие.

The paper addresses objective and subjective factors that determine the need for the energy conservation in the national economy of the country, and the role of the State in this process. It generalizes and specifies basic principles of the public policy in the area of energy conservation. It identifies what is the key objective of the social policy at the regional level in the field of power engineering. In the paper are outlined the ways to implement the energy policy, and revealed the impact and importance of improving the energy efficiency for the social and economic development of the country.

Key words: energy efficiency, national economy, state regulation, energy policy, social policy, cooperation, socio-economic development.

УДК 330: 621.311.16

Самойленко І.О.

к.е.н., доцент кафедри менеджменту і адміністрування
 Харківський національний
 університет міського господарства
 імені О.М. Бекетова

Постановка проблеми. На сьогодні, постійне зростання тарифів на енергоносії, низька енергетична ефективність ЖКГ та бюджетної сфери, зниження фінансової стабільності свідчать про необхідність переходу до енергоефективного варіанта розвитку національного господарства в найближчій перспективі. В іншому випадку економічне

зростання стримуватиметься високими цінами та зниженням доступності енергетичних ресурсів. Із огляду на це підвищення енергетичної ефективності національної економіки країни шляхом розвитку інституціональних основ енергозбереження, вдосконалення законодавчої бази у сфері енергозбереження з урахуванням європейських норм

та вимог, формування світоглядного розуміння економічної, енергетичної та соціальної значущості енергозбереження набуває особливої пріоритетності та актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Результати досліджень аналітичних джерел [1-8] дозволили сформулювати основні напрями формування енергоефективної моделі розвитку національної економіки, які полягають у: формуванні нової політики енергоефективності на державному, регіональному та місцевому рівнях; належному інвестиційному забезпеченні енергоефективних заходів з урахуванням специфіки енергоспоживання у різних сферах національного господарства; поступовому підвищенні галузевої конкуренції; використанні державно-приватного партнерства з урахуванням економічних, соціальних та екологічних пріоритетів держави; розвитку договірних відносин з енергосервісними компаніями тощо.

Ціла низка питань щодо вирішення нагальної науково-практичної проблематики – формування енергоефективної моделі розвитку національної економіки відповідно до вимог сучасної парадигми розвитку господарства країни є остаточно неврегульованою тому потребує свого глибокого та детального вивчення.

Постановка завдання. Мета статті – з'ясувати та визначити існуючі підходи щодо управління енергоефективністю та енергозбереженням в національному господарстві з урахуванням вимог подальшої інтеграції у світове співтовариство та сталого розвитку країни.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Одним з головних напрямів подолання енергетичної кризи, забезпечення оздоровлення національної економіки країни та стійкого зростання ВВП є енергозбереження, що являє собою сукупність організаційної, наукової, інформаційної та практичної діяльності спрямованої на раціональне використання та економне витрачання первинної та перетвореної енергії й природних енергетичних ресурсів у національному господарстві країни шляхом сукупності використання технічних, економічних та правових методів.

Об'єктивна необхідність енергозбереження в Україні визначається значною залежністю від імпорту паливно-енергетичних ресурсів (ПЕР), зменшенням запасів органічного палива, збільшенням капіталоемності енергетики, зменшенням витрат на заощадженні ПЕР порівняно з їх видобутком, можливістю зменшення шкідливого впливу енергетичних об'єктів на довкілля. Суб'єктивним фактором виступає велика енергоемність національної економіки яка була сформована у минулі роки існування країни.

Аналіз існуючого законодавства у сфері енергозбереження (головним є закон України «Про

енергозбереження») дозволив визначити основні принципи державної політики у сфері енергозбереження, а саме:

- створення державою для юридичних та фізичних осіб належних умов (економічних і правових) щодо зацікавленості у проведенні енергозбереження;
- здійснення державного регулювання діяльності у сфері енергозбереження на основі економічних та нормативно-технічних заходів управління;
- пріоритетність вимог енергозбереження при здійсненні господарської, управлінської або іншої діяльності, пов'язаної із видобуванням, переробкою, транспортуванням, зберіганням, виробленням та використанням ПЕР;
- обов'язковість енергетичної експертизи тощо.

Основою для здійснення енергозберігаючої політики в Україні виступає Комплексна державна програма енергозбереження (КДПЕ) України. Мета якої полягає у розробленні основних напрямів державної політики енергозбереження на основі аналізу існуючого стану та прогнозів розвитку економіки, створенні нормативно-правової бази енергозбереження, формуванні сприятливого економічного середовища, формуванні цілісної та ефективної системи державного управління енергозбереженням. Головними завданнями КДПЕ є визначення загального існуючого та перспективного потенціалу енергозбереження, розроблення основних напрямів його реалізації у матеріальному виробництві й сфері послуг, створення програми першочергових й перспективних заходів та завдань з підвищення енергоефективності й освоєння практичного потенціалу енергозбереження.

Реалізацію державної політики у сфері енергозбереження в Україні сьогодні здійснює Державний комітет з енергозбереження (Держкоменергозбереження) України та інші відповідні органи управління.

Аналіз реалізації енергозберігаючої політики в Україні дав змогу автору роботи виділити причини, що призвели нині до істотного відставання у виконанні завдань КДПЕ України. Серед головних чинників – загальна криза національної економіки, нерозвиненість ринкових відносин, недостатня ефективність державного управління та регулювання у сфері енергозбереження, недостатня увага основних сфер суспільної життєдіяльності, а саме: вплив господарських управлінців, відгук громадських організацій, підтримка дрібних та середніх підприємців, участь робітників та службовців у процесі енергозбереження. Заявлена пріоритетність політики енергозбереження в Україні тривалий час не була підкріплена ефективною формою й механізмами взаємодії влади, бізнесу та наукового потенціалу у питаннях упровадження інноваційно-

технологічних енергозберігаючих технологій. А головною перешкодою масштабної реалізації політики енергоефективності в державі є відсутність у основних агентів мотиваційних факторів щодо упровадження енергоефективних інноваційних технологій. Тоді як енергоефективність, це – індикатор та міцний ресурс інноваційно-технологічного розвитку не тільки національної економіки, а і шлях до наближення «до рівня сталого розвитку». У цьому контексті слід пригадати думку автора праці [8] який зазначив: «Енергоефективність виступає критерієм якості функціонування економічної моделі держави, злагодженої взаємодії між суб'єктами господарювання, які мають сприяти підвищенню рівня енергоефективності виробництва, оскільки це безпосередньо впливає на його рентабельність і, відповідно, їх прибутки. Держава зацікавлена у підвищенні ефективності використання енергоресурсів національною економікою, оскільки це дозволяє їй збільшити базу оподаткування та зменшити державні витрати (видатки на енергозабезпечення бюджетних установ), посилити свій вплив на світових ринках та підвищити рівень енергетичної безпеки. Для населення підвищення енергоефективності дозволяє збільшити рівень доходів і зменшити витрати на закупівлю енергетичних послуг. Для суспільства загалом — це шлях наближення до рівня сталого розвитку».

Державне управління енергозбереженням в Україні передбачає взаємодію трьох основних напрямів: 1) державного регулювання на основі функціонування нормативно-правової бази (ціни, тарифи, сертифікація, експертиза, ліцензування, пільги, стандарти та нормативи); 2) функціонального управління, на основі дії апарату Держкоменергозбереження України, у тому числі державною інспекцією з енергозбереження; 3) регіонального управління та контролю за виконанням законів, використання нормативної бази, а також організації роботи з енергозбереження.

Слід зазначити, що система управління та регулювання питань розвитку енергетичної сфери на сьогодні є досить розгалуженою та складною, а до напрямів підвищення енергоефективності країни можна віднести: забезпечення системності в національній економічній політиці, промисловій політиці, регіональній (місцевій) політиці і політиці енергоефективності; створення сприятливих умов для бізнесу, включаючи галузь енергетичних ресурсів; врахування інтересів усіх сторін при прийнятті рішень в промисловій та енергетичній політиці; активізація практики планування, у тому числі енергетичного, якому не загрожує роз'єднання окремих питань по відомствах; поширення культури енергозберігаючого способу життя і бізнесу, інформації про можливості і технології, навчання, підвищення професійного рівня; забезпечення достатньої і достовірної інформації про

енергоспоживання на різних рівнях для прийняття необхідних рішень; забезпечення більшої доступності фінансових ресурсів для модернізації та підвищення енергоефективності, у тому числі за допомогою розвитку енергосервісної діяльності.

У країнах європейського союзу, як свідчить закордонний досвід, енергоефективність досягається в основному шляхом змін у методах і способах управління, а не за рахунок упровадження сучасних енергозберігаючих технологій (які також мають вагомий вплив). При цьому енергоефективність розглядається як використання ПЕР із застосуванням такого обладнання й технологій, які при існуючому рівні розвитку техніки та дотримання вимог до охорони навколишнього середовища забезпечують максимальну конкурентоспроможність і стійкість розвитку компанії.

Курс на енергоефективність в Україні вказує перспективні напрями для розвитку інновацій, розширює можливості підприємницької діяльності в галузі енергозбереження та енергоефективності, стимулює попит на енергозберігаючі продукти і технології [9].

Державна політика підвищення енергоефективності повинна охоплювати усі сфери національної економіки – від місцевого рівня до загальнонаціональної економіки країни й узгоджувати усі адміністративні, законодавчі та фінансові заходи щодо стимулювання економіки. Існуючі диспропорції в розміщенні продуктивних сил та недостатня увага до проблем, що вирішуються на рівні регіону призвели до розбіжностей регіонів України як за рівнем їх соціально-економічного розвитку так і за рівнем їх енергоефективності (рис. 1, табл. 1), що ускладнює, у свою чергу, проведення трансформаційних процесів в економіці країни і може призвести до соціально-екологічних конфліктів та катастроф.

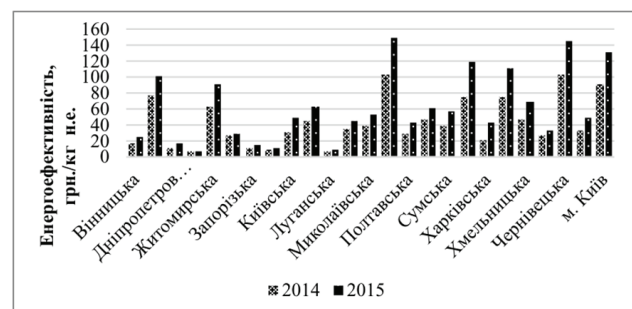

Рис. 1. Стан енергоефективності по регіонах України протягом 2014 – 2015 рр.

Джерело: складено за [10]

Найбільш діючою концепцією гармонійного соціально-економічного розвитку регіонів країни є шлях стійкого розвитку - стабільність, гармонійність, прогрес, відмова від енергетичнозатратного способу життя, необмеженої експлуатації викопних

Таблиця 1

Основні енергетичні характеристики регіонів України за 2014 –2015 рр. (розраховано за [10])

Регіон	Теплоенергія тис. Гкал		Зміна		Електроенергія млн. кВт/год		Зміна		ВРП на особу, грн		Зміна	
	2014	2015	тис. грн	%	2014	2015	тис. грн	%	2014	2015	тис. грн	%
	Вінницька	1 631,9	1 381,5	-250,4	-15,34	1 307,5	1 318,7	11,20	0,86	27 249	37 720	10 471
Волинська	615,4	547,9	-67,5	-10,97	594,4	552,6	-41,80	-7,03	23 218	30 387	7 169	30,88
Дніпропетровська	7 343,9	6 566,6	-777,3	-10,58	22 379,9	20 888,8	-1 491,10	-6,66	53 749	65 897	12 148	22,60
Донецька	5 463,5	5 951,3	487,8	8,93	7 820,8	8 839,8	1 019,00	13,03	27 771	26 864	-907	-3,27
Житомирська	873,4	737,9	-135,5	-15,51	1 198,3	1 121,6	-76,70	-6,40	23 678	30 698	7 020	29,65
Закарпатська	344,3	314,0	-658,3	-191,20	400,7	406,2	5,50	1,37	19 170	22 989	3 819	19,92
Запорізька	3 190,5	2 851,3	-339,2	-10,63	6 393,5	6 087,4	-306,10	-4,79	37 251	50 609	13 358	35,86
Івано-Франківська	740,8	671,0	-69,8	-9,42	881,6	979,0	97,40	11,05	27 232	33 170	5 938	21,81
Київська	2 445,8	2 098,5	-347,3	-14,20	2 278,2	2 208,2	-70,00	-3,07	46 058	60 190	14 132	30,68
Кіровоградська	1 181,7	1 050,2	-131,5	-11,13	2 417,6	2 328,2	-89,40	-3,70	29 223	39 356	10 133	34,67
Луганська	2 629,9	1 837,3	-792,6	-30,14	3 079,7	1 960,3	-1 119,40	-36,35	14 079	10 778	-3 301	-23,45
Львівська	1 775,0	1 525,7	-249,3	-14,05	1 998,5	1 968,0	-30,50	-1,53	28 731	37 338	8 607	29,96
Миколаївська	2 656,5	2 675,3	18,8	0,71	1 490,9	1 527,9	37,00	2,48	30 357	41 501	11 144	36,71
Одеська	1 725,7	1 854,8	129,1	7,48	2 332,5	2 534,4	201,90	8,66	31 268	41 682	10 414	33,31
Полтавська	2 420,2	2 112,5	-307,7	-12,71	3 744,2	3 797,1	52,90	1,41	48 040	66 390	18 350	38,20
Рівненська	2 312,8	2 102,5	-210,3	-9,09	2 653,0	2 624,2	-28,80	-1,09	24 762	30 350	5 588	22,57
Сумська	796,7	701,9	-94,8	-11,90	1 148,4	1 050,8	-97,60	-8,50	26 943	37 170	10 227	37,96
Тернопільська	914,9	592,3	-322,6	-35,26	415,3	402,6	-12,70	-3,06	20 228	24 963	4 735	23,41
Харківська	2 738,5	2 255,0	-483,5	-17,66	3 665,7	3 310,2	-355,50	-9,70	35 328	45 816	10 488	29,69
Херсонська	337,9	350,5	12,6	3,73	865,2	833,9	-31,30	-3,62	21 725	30 246	8 521	39,22
Хмельницька	925,0	720,1	-204,9	-22,15	1 012,4	935,5	-76,90	-7,60	24 662	31 660	6 998	28,38
Черкаська	2 241,7	1 788,9	-452,8	-20,20	1 695,9	1 479,8	-216,10	-12,74	30 628	40 759	10 131	33,08
Чернівецька	348,7	284,3	-64,4	-18,47	372,2	291,4	-80,80	-21,71	16 552	20 338	3 786	22,87
Чернігівська	919,3	818,4	-100,9	-10,98	763,4	727,3	-36,10	-4,73	26 530	35 196	8 666	32,66
м. Київ	4 566,7	2 165,4	-2401,3	-52,58	3 792,6	3 487,7	-304,90	-8,04	124 163	155 904	31 741	25,56

ресурсів. Поєднання загальнодержавних інтересів з інтересами регіонів, ефективне використання ресурсного та економічного, технологічного та людського, управлінського та наукового потенціалу регіонів – це складова успіху соціально-економічних перетворень в Україні на місцях, а відтак і країни в цілому.

При прийнятті управлінських рішень з екологічних проблем територій виникає проблема співвідношення витрат і вигод: будь-які витрати повинні приносити вигоду. Це означає, що витрати на природоохоронні заходи мають дати і певний економічний ефект. Тому природоохоронну діяльність варто оцінювати не тільки за обсягами фінансування на проведення відповідних робіт, але й за досягнутим ефектом.

Належний стан навколишнього природного середовища територій органи управління на рівні регіону забезпечують шляхом: 1) залучення всіх суб'єктів господарської діяльності регіону до розв'язання екологічних проблем і ресурсозбереження; 2) реалізації вимог екологічного законодавства та контролю його виконання на своїй території органами місцевого самоврядування; 3) упровадження економічних механізмів впливу на суб'єкти природокористування; 4) створення системи прогнозування, запобігання й оперативних дій у випадку надзвичайних ситуацій природного і техногенного походження; 5) здійснення заходів з нормалізації екологічного стану та ліквідації наслідків техногенних катастроф, визначення шляхів розвитку і використання господарського потенціалу забруднених регіонів; 6) залучення до охорони навколишнього природного середовища населення регіону.

У цьому контексті відповідальність (більшу частину) за належне енергетичне забезпечення підлеглих територій доцільно спрямувати на регіональні органи влади з необхідними для цього повноваженнями. Але постає питання: як забезпечити надійність і якість доставки енергетичних ресурсів до кінцевого споживача, де взяти достатню кількість енергоресурсів; як вирішити фінансову складову цих питань. Нарощування потужностей об'єктів енергетичної системи, їх підтримка у належному технічному стані, їх збереження, а також фінансове забезпечення споживання ресурсів та контроль взаємних розрахунків між виробниками, постачальниками і споживачами це ті ключові питання, які також потребують свого розв'язання.

Основною умовою для розв'язання поставлених завдань є удосконалення функціонального розподілу повноважень і взаємної відповідальності між гілками влади (центральною й регіональними) в питаннях функціонування і розвитку галузей енергетичної сфери на місцях, досягнення згоди інтересів виробників, постачальників і споживачів енер-

горесурсів шляхом налагоджування ефективних організаційно-правових механізмів розмежування та взаємодії. Розв'язання цих завдань має ґрунтуватися на двох найважливіших чинниках: 1) принципі збереження єдності Об'єднаної енергетичної системи України та 2) єдиному механізмі державного регулювання у цій сфері як факторів надійності енергопостачання та факторів, що сприяють максимально можливому використанню місцевих паливно-енергетичних ресурсів для посилення їхньої ролі у енергетичних балансах і побудови раціональних регіональних систем енергопостачання й енергоспоживання.

Підсумовуючи вище викладене слід зазначити, що в умовах посилення рівня відкритості економіки України, з урахуванням тенденцій на глобальному і регіональному ринках енергетичних ресурсів, вибір енергоефективної моделі розвитку національної економіки не може не враховувати стан енергетичної системи країни, загальні тенденції розвитку ПЕК в країнах світу, основи державної та регіональної політики в цій сфері.

Висновки з проведеного дослідження. Аналіз існуючого стану реалізації енергозберігаючої політики в Україні дав змогу з'ясувати та окреслити причини, що призвели нині до істотного відставання у виконанні завдань КДПЕ України, якими є: загальна криза економіки; загострення енергетичних загроз як на національному, так і глобальному рівнях, які пов'язані зі збройними конфліктами, нестабільною ринковою кон'юнктурою та переведенням вирішення ключових питань співробітництва у цій сфері у політичну площину; нерозвиненість ринкових відносин; низька платоспроможність споживачів енергоресурсів; відсутність дієвого економічного механізму стимулювання інвестування й упровадження енергоефективних заходів; недостатня ефективність державного управління та регулювання у сфері енергозбереження, особливо на таких щаблях як регіон й місцевий рівень, а також недостатня увага в основних сферах суспільної життєдіяльності: вплив господарських управлінців, відгук громадських організацій, підтримка дрібних та середніх підприємств, участь робітників та службовців у процесі енергозбереження.

Управління енергоефективністю є складною багаторівневою інтегрованою системою, що діє на рівні глобальної спільноти, країни, регіону, підприємства. Управління енергоефективністю – це: 1) спеціальним чином організована система управління, яка має комплексний, системний характер; 2) цілеспрямована діяльність щодо регулювання рівня енергоефективності суб'єкта господарювання за допомогою планування, організації, обліку й контролю енергоефективності в умовах мінливого ринкового середовища з метою забезпечення його конкурентних позицій та ефектив-

ності господарювання в цілому; 3) система певних інструментів, методів, засобів і важелів, застосування котрих забезпечує досягнення цілей енергоефективного розвитку суб'єкта господарювання.

У зв'язку з тим, що управління енергоефективністю та енергозбереженням в національному господарстві країни тісно пов'язано з поглибленням євроінтеграційних процесів, необхідністю гармонізації європейського й українського законодавства в цій сфері свого подальшого дослідження потребує питання щодо поєднання інноваційної стратегії та стратегії енергоефективності, як засобу конкурентної стійкості у ринкових умовах на національному та світовому рівнях.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Реформа енергетики: Оцінка основних ініціатив [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://icps.com.ua/assets/uploads/images/files/verstka_er.pdf
2. Будниченко Ю. Реформування тарифної політики України на шляху вступу до Енергетичного співтовариства Європи / Ю. Будниченко // Економіка України. – 2010. – № 5. – С. 84-95.
3. Оцінка впливу Угоди про асоціацію / ЗВТ між Україною та ЄС на економіку України : наукова доповідь [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2013/06/N_dop_Ostashko14.pdf
4. Рогов В.Ю. Институциональные аспекты энергосберегающих инвестиций и тарифообразования в жилищно-коммунальном хозяйстве / В.Ю. Рогов // Известия ИГЭА. – 2014. – № 4 (96). – С. 80-90.
5. Щевцов А., Земляний М., Вербинський В. Основні питання політики розвитку електроенергетичної галузі України. Аналітична доповідь. / А. Щевцов, М. Земляний, В. Вербинський. – Дніпропетровськ, 2011. – 89 с.
6. Lilliestam Johan. Conceptualising Energy Security in the European Context [Електронний ресурс] / Johan Lilliestam, Anthony Patt // Smart Energy for European Platform. – Режим доступу: <http://www.sefep.eu/activities/publications-1/conceptualising%20energy%20security%20in%20Europe.pdf>
7. Danish Energy Regulatory Authority (2011), Benchmarking - Electricity Distribution System Operators, Presentation provided to WIK by K.V. Hansen, Senior Economist at Energitilsynet, Valby.
8. Кицькай Л. І. Енергоефективність в Україні: аналіз, проблеми та шляхи підвищення / Л. І. Кицькай // Інноваційна економіка. – 2013. – № 3. – С. 32–37.
9. Короткий огляд законодавства щодо розвитку політики у сфері раціонального використання енергії в Україні. – К.: Європейсько-українське енергетичне агентство, 2012. – 24 с.
10. Енергоефективність регіонів України: проблеми оцінки та наявний стан [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/energoeffekt-5cecc.pdf>